

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻԻՆՔ ՅԱՍՈՐԻՈՅՆ

(Նորայր Ն. Բիւզանդացու անտիպներից)

Նորայր Ն. Բիւզանդացու զիւանի (Շուէ-դիւայի Գէօթերորդ քաղաքի համալսարանի կենտրոնական գրադարան) 8:օ. 22:1—47 թղթապանակի 22:34 (էջ 1—8), 22:35 (էջ 1—14) եւ 22:36 (էջ 1—43 ու ա-դ) սեւազիւր միաւորները կամ վաւերագրերը մի ընդհանուր խորագիր չունեն, բայց այս հերթականութեամբ ամբողջութիւն են կազմում իրենց առանձին վերնագրերով, որպէս ընդհանուր խորագիր ընտրեցինք վերջին մասի վերնագրերը:

Յայտնի է, որ իր կորիւն վարդապետ Եւնոքիւս քարգմանութիւնի աշխատութեան մէջ (Տփղիս, 1900) Նորայրն այն միտքն արտայայտեց եւ բնագրային հարկերու վկայութիւններով ձգտեց ապացուցել, թէ Ազաթանդեղոսի անունով հասած Պատմութիւն Հայոց-ը կորիւնի՝ ասորերէնից կատարած թարգմանութիւնն է: Վերը նշուած 1-ին վաւերագրի վերնագրից առաջ մէջբերելով Ազաթ-ից «Ոչ թէ զբողոքեցաք ըստ աւրինակի յունական ճարտարութեան արկեալ ի շար զամենայն» (600), նշել է. «Աստի յայտ է թէ Ազաթ. չէ գրեալ յունարէն»: Երկրորդ միաւորի էջ 12-ում էլ գրել է «Թարգմանիչն Ազաթանդեղի կորիւն»: Այստեղ հրատարակուող միաւորները նոր փաստեր են բերում այս ուղղութեամբ. Ազաթանդեղոսի ասորական փոխառութիւնները եւ ասորաբանութիւնները, բնագրային նոյնութիւնները կամ նմանութիւնները՝ ասորերէնից թարգմանուած դասական բնագրերի հետ, եւ այլն:

Նորայրը ե՞րբ է գրել այս էջերը. հակառակ իր սովորութեան, նա այստեղ ոչ մի տարեթիւ կամ ամսաթիւ չի թողել: Նա գրանք գրել է 1893-ից յետոյ, քանի որ յղում է այս տարուայ Հանդէս Ամսօրեայ-ին, կորիւն վարդապետ աշխատութիւնից յետոյ, բայց նախքան տպագրութիւնը, քանի որ յղում է գրա ձեռագրի կամ տետրերի վկայութիւններից մի քանիսին՝ իրենց համար-

ներով (երբեմն էլ առանց դրանց), բայց այս թուահամարները չեն համընկնում տպագրութեան նոյն համարների հետ:

Նորայրի այս ձեռագիր աշխատանքը, որ սեւագրութիւն է, հրատարակում ենք առանց էական փոփոխութեան կամ որեւէ կըրճատման: Կատարել ենք խմբագրական որոշ աշխատանք՝ ընթերցումը դիւրացնելու համար. բացել ենք շարագրանքի յապաւումները, նոյնութեամբ թողնելով այն երկերի անունների յապաւումները, որոնցից քաղուած են բնագրային փաստերը. այս յապաւումները կարելի է գտնել կա՛մ Նոր հայկագետի բառարանի կա՛մ Հր. Աճառեանի Հայ-յերէն արմատական բառարան-ի սկզբում: Առատորէն գործածուած միջակէտերը փոխարինել ենք վերջակէտերով նախադասութիւնների վերջում, ստորակէտերով բնագրային աղբիւրների նշումների մէջ. միջակէտերի առատ գործածութիւնը սովորական էր 19-րդ դարի բանասիրական աշխատանքներում: Նորայրը համարակալել է բնագրային առաջընթացները. բայց քանի որ աշխատանքը սեւագիր է, նոյն փաստին վերաբերող վկայութիւնները, որ յետոյ է յայտնաբերել, փշիկաւոր նոյն համարի կրկնակի կամ եռակի կրկնութեամբ նոյն կամ տարբեր էջում (համապատասխան յղումով) աւելացրել է՝ մաքրագրութեան մէջ դասաւորելու նպատակով, բայց աշխատութեան մաքրագրութիւն չկայ զիւանում: Իրենց տեղերում ենք գրել նաեւ նոյն վկայութեան վերաբերող յաւելումները, որոնք նոյն էջում են լուսանցքում կամ զանազան տեղերում: Բնականաբար ընդունել ենք միօրինակ հերթականութիւն՝ թուահամարներով նշուած: Անհրաժեշտ եմք համարել էջատակում աւելցնել համարակալում ծանօթագրութիւններ, սակայն առանց ստորագրութեան. այստեղ դա մի անգամ ընդ միշտ յայտարարուած ենք համարում. հեղինակը միայն երկու ծանօթագրութիւն ունի, որ մասնանշել ենք աստղանիշով՝ միօրինակից տարբերելու համար:

Մեզ համար կասկած չկայ, որ Նորայրն այստեղ, ինչպէս մեզ յայտնի է նրա ուրիշ անտիպներից, գործածել է Ազաթանդեղոսի վերնագրերն 1862-ի տպ-ը, քանի որ 1-ինը եղել է 1835-ին եւ վաղուց սպառած էր, Յ-րդը՝ 1930-ին, Նորայրի մահից 15 տարի յետոյ: Մեր ծանօթագրութիւնները մէջ անհրաժեշտութեան դէպքում օգտագործել ենք 1909 թ. քննական հրատարակութիւնը (Թիֆլիս):

Ընթերցողը պիտի ծանօթ լինի դասական գրաբարով գրուած մեր հին մատենագրութեան դոյութեանը եւ գրա չորս դասերին, մանաւանդ Նորայրի կորիւն վարդապետ աշխատութեան դասակարգմանը, որ մի փոքր

տարբեր է վիեննական դասակարգումից. պէտք է նրան ծանօթ լինի, թէ ո՞ր երկերն են թարգմանուել ասորերէնից կամ յունարէնից: Նորայրը երկու կարգի երկերից, յատկապէս առաջիններից բերել է առատ վկայութիւններ՝ Ազաթանդեղոսի Պատմութեան յունարէն թարգմանութիւն լինելու բնոյթը ասորական թարգմանութիւն լինելու համար: Բանասիրութիւնը ապացուցելու համար՝ Բանասիրութիւնը չընդունեց հեղինակի այս գրոյթը եւ հիացաւ միայն նրա բնագրագրիտական խորութեան վրայ. նոյնը կարող է անել նաեւ մեր հրատարակած աշխատութեան ընթերցումից յետոյ. բայց նրա փաստերը մնում են չհերքուած:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ
ԺՅԵՒ ԽԱՄԱԿԱՐԱՄ

- 5. Թանգարական, 26: Հանդէս, 1893, 17 ա, բ, Հիւրըման⁵:
- 6. Խանութ, 12, 26:
- 7. Խերշեւտանգ⁶ 429:
- 8. Կաղապար, 513 երկիցս: Կաղապար, ասորերէն կոլրո, կալէր, կլրիդ. արարերէն գալըպ. «Matrix, forma ad quam res fingitur», Payne Smith, կոփ, 3628:
- 9. Մանիշակ, 480: Մանուշակ, Ոսկ., Ա Տիւմ., Ժէ, Յորդ., 160. Կոչ. ընծ., ԺԶ, 344: Տէ՛ս գողտութիւն Հիւրըմանի, Հանդէս, 1893, 15 բ, ծան. 4⁷:
- 10. Շառաշիդ⁸, 61⁸:
- 11. Շիփոր, 235, 475: Շիփորայ, Զգաւն, ԺԵ, 268, որ է ԺԴ, 254 զնի փող. — Շիփորայ, անդ, ԺԷ, 296. — Շիփորայ, Վկ. Տմ., 45. — Շիփոր, Եփր., Համար., 79. — Շիփոր, Մամբրէ, Ի յար. Ղազ., 49. — Շիփորայ, Տոնական. — Շիփորայ, Թուղթ Դանց, 294:

- Ա
ՅԱՍՈՐԻ ԲԱՌՔ
1. Ադիւն. «Ադիւն գրախոս փափկութեան», 212. — «Փափկութեան հանդատեան գրախոս», 220:
Տէ՛ս Հիւրըման, Հանդէս, 1893, 18 ա¹:
Ա. Դաս². «Ադիւն գրախոս», Ոսկ., Ի յաւել. Տմ., Ճառ. 203 երկիցս:
«Ադիւն գրախոս», Եւս., Պոս. Եկեղ., Ե, Ե, 562. Զգաւն, ԺԹ, 348:
2. Գուր, 184³:
3. Դափնիդ, 479. տէ՛ս լիւմ P. Smith³, Բեք, 26. Դոլաք, 20:
Դափնի, Փիւլ., Լիւն., 239:
Դափնի, Ոսկ., Մտք., Ա, ա, 11:
Դափնիդ, Բրս., Վեց., 92 (ըստ Զ Անտոնեանց):
 4. Զանգաւն⁴:

¹ Իմա՛ Հանդէս Ամսօրեայ (այստեղ եւ շարունակութեան մէջ), էջ 14, Հ. Հիւրըման, «Մեմական փոխառեալ բառեր հին Հայերէնի մէջ» (շարունակելի). էջ 18, «Ադիւն, Ադիւն (գրախոս, Երեւն) ասորերէն eden [. . .] կ'երեւայ թէ ադիւն (եով) ամէնէն հաւատարմի ձեւն է. (ադիւն- ձեւէն ադիւն- պիտի ածանցէր)» եւլն:

² Ա. դաս դասական գրաբարով գրուած կամ թարգմանուած մատենագրութեան:

³ Ըստ Արմ. բառ-ի՝ ասորական փոխառութիւն է: Այս բառարանով կարելի է ստուգել Նորայրի ասորական փոխառութիւնները համարած բոլոր բառերը. նա ձեռքի տակ ունեցել է Smith Payne, Thesaurus Syriacus, որ Հր. Աճառեանը չի օգտագործել:

⁴ Ազաթ-ում երկու անգամ՝ էջ 4, 90: Ըստ Արմ. բառ-ի՝ հզրս. zana- «կերպ, տեսակ», որ անցել է նաեւ ասորերէնին:

⁵ «Վեց բառերու մէջ ասորերէն կրկին բաղաձայնք եղած են 6 + պարզ բաղաձայն մը: Այսպէս՝ Թանգար = ասոր. taggārā (*tangārā ձեւէ)»:

⁶ Ազաթ. 1909, 293, խերշեւտանգ, Ազաթ-ի միակ վկայութեամբ. ԶԲ եւ ԱԲ՝ խերշեւտանգ: Զստուգարանում:

⁷ Հ. Հիւրըմանը նշուած տեղում մանիշակ-ը ԺԲ գ. է փոխ առնուած համարել:

⁸ Ազաթ. 1909, շառաշիդ. ՆՀԲ, Արմ. բառ. շառաշիդ, չի ստուգարանուել:

8. «Ըստ իշխանութեան իշխանի աւարտայտարիկ», ԱԹ., Անտ., 62. — «Ըստ իշխանի իշխանութեան աւարտայտարիկ: Իշխան աւարտայտարիկ կոչէ զնա՝ վասն յերկնիցն անկանելոյ եւ յաւրս թափառելոյ. եւ յայտ անտի է զոր ասէ՝ թէ աւարտ խաւարիս այտարիկ», Եղնիկ, 212. «Ըստ իշխանին իշխանութեան աւարտայտարիկ», Եփես., Բ, 2: — «Ըստ (իշխանի) իշխանութեան աւարտայտարիկ», Եփր., Աւետ., 332: — Այս, սեռական այսոյ, ի բանի Առաքելոյն կը նշանակէ «Ողի», գլ. Esprit, Démon. մինչդեռ յեփրեմ, յԱթանաս եւ յԵղնիկ՝ այսոյ փոխեալ է յայտարիկ, սեռական Այս դերանուն: Հ. Արսէն Բաղրատունի, որ միայն զԵղնիկայ վիպութիւնն կը յիշէ, կը գրէ ի Զրգ. Քեր., է. 569, ծ. 2. «Ի բան առաքելոյն, Ըստ իշխանին իշխանութեան օղոյս այսոյ կամ այսու, Եփես., Բ, 2. Թուի Եղնիկ զայսոյն առեալ իբր սեռական այս դերանուն. զի ասէ. «Ըստ այնմ զոր առաքեալն ասէ, թէ ըստ իշխանի իշխանութեան օղոյս այտարիկ. իշխան օղոյս այտարիկ կոչէ զնա վասն յերկնիցն անկանելոյ եւ յօղս թափառելոյ. եւ յայտ անտի է զոր ասէ (գլ. 12), թէ օղոյ խաւարիս այտարիկ»: Եւ թէպէտ այժմու յոյն բնագիրն չունի այս դերանուն, բայց լատինն ունի օղոյս այտարիկ՝ այսոյ որ, եւ այլն: Սակայն այսպիսի սեռականք այսոյ, այդոյ, այնոյ ոչ ուրեք երեւին, թէպէտ եւ կան այլ հոլովքն, այսով, այդով, այնով. այսոց, այդոց, այնոց. որպէս ցուցեալ իսկ է ի 241»: Բաց ի վերոյգրեալ երկից տեղեացդ (Եփրեմ, Աթանաս, Եղնիկ), եւ այլուր Այս դերանուն կարծուած է²⁴:

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ
ԵՒ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՔ ՅԱՍՈՐԻՈՅՆ
ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆՔ
ԲԱՌԻՑ ԵՒ ԱՍՍՅՈՒԱԾՈՑ

1. Աղետոք տարակուսի.

«Զի բազում այն են որ առ այսպիսի աղետոս տարակուսի՝ ի վաճառականութեան արուեստս տուայտանայ անկանել յաւթարեն», Յռջբ., 9.

²⁴ Հեղինակի ձեռագիր-բնագրում սկզբից մինչեւ այստեղ գրուածը էջ 1-24 համարակալուած տետրում է: Ազատականագիտական վերաբերող յարցը մասը առանձին, էջ 1-43 + էջ ա-դ տետրում է:

«Եւ այնչափ աղէտ տարակուսի էր ի վերայ անհնարին վշտացն, մինչեւ» եւ այլն, Գ Մակ., Դ, 4. — «Եւ մինչդեռ յայնմ յաղէտս տարակուսի եւ ի շտապ տաղնապի երթեամաճեալ կային, յիշեցին զառաջին աւղնականութիւնն որ եղեւ յերկնից», Գ Մկր., Ե, 28:

«Եւ ո՞չ լաւ իցէ ինձ մեռանել առաջի նոցա, քան եթէ ի կեանս իմ տեսանիցեմ ես զայս աղէտ տարակոյս ապականութեան», Եփր., Մեկն. Ելից, 182:

«Եւ յայդչափ տարակուսանաց վերայ՝ կալ ի կապանս եւ տեսանել զայդ աղէտ տարակոյս, առ որս ընթացեալ Սատանայի եւ մենքենայից նորա՝ զործել հնարի զչարիս», Թուղք Գ կորնթացոց:

«Եղէտ տարակոյս, սովորաբար Աղէտք տարակուսի, տառապանք, վիշտ», Թոռնեան, Հատ. ընթերց., 502, ծան. 9: Իսկ Հյկզ. ի բանն Եփրեմի ածական համարի զԱղէտ, իբր Աղէտաւոր:

«Աղէտք տարակուսի», Եղն., Ե, 86:

2. Հարկ վտանգի.

«Սոյն աւրինակ տեսանեմք՝ հարկ վրտանգի հասեալ ստիպեաց զմեզ», Յռջբ., 11.

«Զհարկ վտանգին ի կամս յաւթարութեան զարձուցեալ», վարք Պաղայ Անայ., 15:

«Ոչ ինչ կայ հարկ վտանգի», Եփր., Ա կոր., 63 (Եւս., Եկ., 162). — «Ոչ եթէ հարկ ինչ վտանգի է ի մեզ ելանել ընդ ամենայն դրունս նոցա» (այսինքն բանիցն), նոյն, Յռջբ. Մեկն. Թղք. Պաղ., 5:

3. «Զանուն բազումքեան յաշխարհի թողին», 15. Բիւզ., 256, Դ, գլ. 93, Ե, ի. 213: «Առնուլ անուն քաջութեան» Ա Մկր., Լ, 61: «Առնուլ զանուն քաջութեան», Եփր., Սամ., 401:

4. «Հրաման հասեալ», 18-19 եւ այլն. (աստ գրեալ զԿոր. եւ Աղ., թիւ 4, է. 76²⁵):

5. «Յամս յաւուրս», 20. (տե՛ս Ա Տետր, 362-363²⁶).

²⁵ Համապատասխանում է Հեղինակի կորիւն վարդապետ աշխատութեան էջ 39, թիւ 5-ին՝ հրամանին հասելոյ: Տետրը զիւանում է:

6. Գարշապարք մեղաց.

«Զկապել ընդ գարշապարս մեղաց ի ծովանման յաշխարհիս յայսմիկ», Յռջբ., 26, յորմէ եւ Յռ. կթ. «Զայսպիսի տարակոյսս սպա ոչ թերեւս հեղզանաց լուծանել եւ ոչ կապել ի զարշապարս մեղաց նոցա», 181:

«Եկն նա (ողորմութիւնն) վասն կենաց նոցա, եւ ընթացաւ զկնի գարշապարսցն մեղաց, զի սպառեցէ զնոսա», Եփր., Մեկն. Արար., 48:

Նոյն թուի մեղաց ոտք յիսկ., Մտք., Ա, ա, 4. «Եւ էր տեսանել... զԲրախտն բացեալ, զանէծս եղծեալ, զմեղաց ոտս հատեալ, զմոլորութիւնն փախուցեալ», 4:

7. Առնեմ «առաքել, արձակել, յղել».
«Հրովարտակ առնել», տե՛ս յԱղաթ. եւ Մկր., 27²⁷. տե՛ս եւ Աղաթ. եւ Մկր., թիւ 26²⁷. «Արար հրեշտակս եւ արձակեաց», Ա Մկր., ԺԳ, 14. «Հրեշտակս առնել», Ա Մկր., ԺԴ, 24. Բ Մկր., Ը, 8:

«Զի էր եւ իմաստուն զեսպան արարեալ՝ զի իւրեանց տոհմայինքն ի թիկունս կեեսցեն», 32. — «Հրաման տայր ընդ կողմանս կողմանս զեսպանս արձակել, հրովարտակս առնել», 34. — «Հրաման տայր հրովարտակս եւ զեսպանս առնել առ իշխանս եւ զաւրս զաւրութեան իւրոյ» (Զ, իսկ տպ. իւր), 45. — «Հրովարտակ առնել», 105. — «Հրաման ետ հրովարտակ առնել մանուկն Անտիոքոս առ Յոզիաթան», Ա Մկր., ԺԱ, 57. Գ Մկր., Գ, 7:

«Զաւրս արար Պիղատոս եւ յղեաց կոտորեաց զամենեւին որ միանգամ զտան ի բազմականի անդ», Եփր., Համար., 152. — «Զաւր առնել, հեծելազար զուճարէր ի վերայ նոցա», Եւս., Պտմ. Եկեղ., Բ, Ժա, 98: Իսկ անդ, Զ, Բ, 422, «Թուղթ զրէր եւ տայր առնել հարն», Զ մի ունի՝ «Գրէր թուղթ եւ տայր տանել հարն»:

«Եւ յետ նորա փախտական լինելոյ՝ առ երէց եղբայրն Պողոտէոս Սովոտէր հրեշտակս արարեալ Աղեքսանդրացոց, տային միւսանգամ նմա զթաղաւորութիւնն՝ ի կիրարոտէ անդր նաւարկելոյ», Եւս., Ժմ., 116:

²⁶ Հնարաւոր չեղաւ գտնել հեղինակի կորիւն վարդապետ աշխ. մէջ. յղումը ձեռագրին է անշուշտ:
²⁷ Համապատասխանում է կորիւն վարդապետ աշխ. էջ 209, թիւ 61-ին:

8. «Ի թիկունս ազնականութեան», 32-33. Բիւզ., 130²⁸:

9. «Յնծալից ուրախութեամբ», 33 եւ այլն (տե՛ս կորիւն եւ Եւթ., թիւ 9²⁹):

10. Ելանել գնալ.
«Ել գնաց (Զ, իսկ տպ. Ել եւ գնաց) առ Տրդատիոս ըստ հեշտ պաշտաման», 43.

«Ել գնաց ի միջոյ նոցա», Գործք, ԺԷ, 33:

«Ել գնաց յԱղեքսանդրիայ» (այսինքն յԱղեքսանդրիա քաղաքէ), Եւս., Պտմ. Եկեղ., Զ, ԺԹ, 462. — «Ել գնաց Եղզանա ըստ աւուրցն սովորութեան մատուցանել զպատարազս ուխտից իւրոց», Եփր., Սամ., 357:

11. «Որպէս քո յոյսդ հատեալ է», 53.
«Որոց զյոյսն անձանց իւրեանց հատեալ էին», Եւս., Պտմ. Եկեղ., Զ, իւր, 508:

12. «Եւ դու ետուր ինձ պատասխանի իբրեւ ընկերի», 61:

«Յսկզբանէ անտի մինչեւ ցարդ (ա՛յլ օր. «Յաղբերէ անտի մինչեւ ցարդ») զրեցի զեզ իբր հետ ընկերին իւրոյ», Զգաւն, Ժ, 201. — «Փոխանակ զի անարգեաց զպատին զոր ետու, եւ խաւեցաւ ընդ իս որպէս ընդ ընկերի», Վկ. Շմ., 49:

13. «Ի վախճան ժամանակաց», 69, 312 (Բիւզ. 81). «Ի վախճան ժամանակաց», (Բիւզ. 81). «Ի վախճան ժամանակաց», Եփր., Գ, 141. «Ի վախճան ժամանակաց», Եփր., Գ, 141. «Ի վախճան ժամանակաց», Եփր., Աւետ., 328. «Ի վախճան ժամանակաց», Եփր., Ա, Բ, 17:

14. Յառաջ մինչ չեւ.
«Զի դու, Տէ՛ր, ասէիր մարգարէին՝ յառաջ մինչ չեւ (տպ. «յառաջ, մինչ չեւ») չասեալ ժամ կրելոյ Որդւոյ քո Յիսուսի զայս ամենայն համբերութիւնս, թէ՛ եւ այլն», 72:

«Յառաջ մինչ չեւ ոք ի մէջը երթեալ պատմեցէ», ԱԹ., Անտ., 40. — «Յառաջ մինչ չեւ եղեալն իցէ այս տեսիլ», անդ, 72: «Յառաջագոյն մինչ չեւ», Եփր., Համար., 184, կիւր., կոչ., Գ, 31: — «Յառաջ մինչ չեւ

²⁸ Բիւզանդի մօտ՝ մի քանի անգամ:
²⁹ կորիւն վարդապետ աշխ. մէջ:

(ա տպ. «Եւ ո՛չ ումեք երեւեալ», 242. Բ տպ. «Եւ ո՛չ ումե՛ք երեւեալ», 246)³⁴. — «Թէպէտ երեւէր յայնմ ժամանակի ումեք ումեք արժանաւորացն», 407. — «Արդ զի էր նա յառաջադոյն Բան Աստուած, եւ ումեք ումեք երեւեալ լինէր, թէպէտ եւ ոչ ամենայն մարդոյ, զայս (տպ. «մարդոյ : Չայս») սակաւուք ասացաք», Եւս., Պտմ. Եկեղ., Ա, Բ, 12. — «Թերեւս եղաք ումեք ումեք ի շահ եւ յաւրուս», անդ, 2, լԹ, 492:

Ա. Դաս. «Զի թէ եւ զարեւ չէր հասարակաց արարեալ, այլ իբրեւ զինչսն ումեք ումեք, բազումք ի խաւարի զիջեալ (տպ. շիջեալ) նստէին», Ոսկ., Ես., Ծ, Ը, 439:

46. Չեռն ի ձեռն (խաւսել).

«Զի թէպէտ ձեռն ի ձեռն եւ բերան ի բերան յանդիմանախաւս ընդ Աստուծոյ ճանաչէր Մովսէս, սակայն ճշմարիտ զեղոյն ցանկայր հասանել», 251. (տպ. «ցանկայր տեսանել». իսկ 2 «փութայր հասանել». տե՛ս «ցանկայր հասանել» եւ ի Խոր., Ա, ԺԵ, 75, որ ի Չեռազրին Կարինեանցի գրելոյ յամին 1671 է «ցանկայր տեսանել»):

«Խաւսեցաւ (Աստուած) ընդ նմա (Մովսիսի) բերան ի բերան, եւ ձեռն ի ձեռն զէմ յանդիման», Եփր., Մեկն. Ելից, 194:

Ա. Դաս. «Եւ երբեք երբեք զրե՛թէ մարդացեալ իսկ՝ բերան ի բերան եւ ձեռն ի ձեռն ընդ բարեկամին իւրում ընդ Մովսեսի խաւսէր», Եզնիկ, 95:

Ի զիրս Թուոց, ԺԲ, 8, կ'ըսուի պարզապէս. «Բերան ի բերան խաւսեցայց ընդ նմա (Մովսիսի), երեսուք եւ ոչ առակաւք»: Նոյնպէս եւ յՈսկ., Ա. Թես., Ա, 437. «Քանզի զնմանէ (զՄովսիսէ) ասացի, թէ իբրեւ զբարեկամ ընդ բարեկամի խաւսեցայ եւ ոչ ինչ առակաւք»:

47. Նմանութիւն արիւնակի.

«Քանզի եւ Մովսեսի նմանութիւն արիւնակի անտարրական (տպ. «օրինական տար-

³⁴ Ազաթ. 1900 թ. տպ. «Բայց եթէ էին տարրաւորք՝ ապա երեւելիք, եւ ոչ աներեւոյթք. եւ առ հասարակ ոչ ումեք երեւեալ» (167. 2-3). Նորայրն այս տպ. իր գրախօսութեան մէջ՝ «Քննութիւն Մարխասեան հրատարակութեանց Ազաթանդեզոսի եւ Ղազարոյ Փարպեցւոյ» (Յուշարձան, Վիեննա, 1911), էջ 170, մանրամասն պատճառարանելով ուղղել է այսպէս. «Բայց եթէ էին տարրաւորք՝ ապա երեւելիք — եւ ո՛չ աներեւոյթք — եւ առ հասարակ — եւ ո՛չ ումեք ումեք երեւեալ»:

րական») խորանի ցուցաւ, ըստ որում կազմեաց խորան նիւթական», 251-252. — «Որպէս յայս հայեցեալ մարդարէն Երեմիաս ասէ, զիւրոյ ժամանակին զգէպս ի նմանութիւն արիւնակաց յանդիմանութիւն բերէ», 489:

«Եւ իսկոպոսք եւ ամենայն քահանայք Եկեղեցւոյ (2. իսկ տպ. «Եկեղեցւոյ») նմանութիւն արիւնակի գործոց բարեաց ամենայն ժողովրդեանն պարտ է նոցա լինել», Եւս., Պտմ. Եկեղ., է, ԻԸ, 591:

«Եւ յետ այսորիկ իբրեւ եղեւ նմանութիւն արիւնակի, զի փոխեցի նա ի նախանձուէ անտի իւրմէ ի քաղցրութիւն, զարձեալ ասաց ցնա. Զի՞նչ գործես աստ, Եզրիս՝», Եփր., Մեկն. Թագ., 440:

«Յամենայն նմանութիւնս արիւնակաց» (տպ. «օրինաց»), Զգաւն, ԺԱ, 217:

48. «Ի ժամանակի զի», 253. (Ա Մկր. Ա, 1). Եփր., Արար., 97. Եփր., Դատ., 340, 343-344. Եփր., Աւետ., 301:

49. Ո՞վ այն իցէ որ.

«Իսկ ո՞վ այն իցէ ի մարդկանէ՝ որ կարողն (2. իսկ տպ. «կարող») իցէ այնպիսի վարդապետութիւն զԱստուածութենէ ճըշգրտել խաւսել», 265-266. — «Իսկ հարցանէ՞ որ, թէ ո՞վ իցէ որ այսպէս միւրիւր լինի յղեացն ծանրացելոց, լուիցէ Եսայեայ մարդարէութեան. Ո՞վ այն իցէ, ասէ, որ չափեաց ամբողջ իւրով զՂուրս ամենայն», 330. (ա տպ. «մարդարէութեանն: Ո՞վ այն իցէ ասէ. ո՞վ չափեաց», 326. — Բ տպ. «մարդարէութեանն՝ ով այն իցէ. ասէ. Ո՞վ չափեաց», 330):

«Զի ո՞վ այն իցէ (ի քրիստոնէից)՝ որ սիրիցէ զցանկութիւնս, ոչ ժուժկալ լիցի համբերութեամբ», Եւս., Պտմ. Եկեղ., Դ, Ը, 253. — «Իսկ ո՞վ այն իցէ որ այսպէս առանց մտաց իցէ, որ կարէ լինել աւտար ամենայն արեւու», անդ, Թ, է, 684:

50. Արտաբոյ քան զ- «ի վեր քան զ-».

«Բայց Աստուած հոգի կենդանի է, ... անխաւս լեզուաց, անամփոփ խորհրդոց, արտաբոյ քան զամենայն նառս», 266:

«Պատուէին զնա արտաբոյ քան զարժանն», Եւս., Պտմ. Եկեղ., ԺԳ, 376. ԳԳ. «Au delà de son mérite». — «Արտաբոյ քան զկարծիսն հեթանոսաց», անդ, Ե, ա, 338,

«contrairement». — «Արտաբոյ քան զարիւնակ արժանաւոր», անդ, Ե, ԺԳ, 376. — «Իսկ նա այսահարէր յարքայութեանն արտաբոյ քան զարժանն», անդ, է, Ժ, 539:

51. «Տեսանել զԱստուած գոյի իւրով».

«Զի անբաւ է մարդոյ տեսանել զԱստուած գոյի իւրով, իբրեւ մոմոյ զհոռոյ», 267-268. — «Բայց զԱստուած գոյի ոչ տեսեալ ուրուք, ոչ Հրեշտակաց եւ ոչ Հրեշտակապետաց», 284:

«Արդ Մովսէս ոչ եթէ տեսանել զԱստուած գոյի իւրով խնդրէր», Եփր., Մեկն. Ելից, 193:

Իսկ գոյի իւրով որ եւ «լրիւ իւրով» կը զանուի եւ այլուր յերիս Դասան. «Ո՞վ ոք է նոցանէ բաւական եղեւ գոյի իւրով ընդունել զՀողին», Ոսկ., Ես., ԺԱ, 133. — «Ես նեւ զՀողին», Ոսկ., Ես., ԺԱ, 133. — «Ես արարից աստուածս բազումս, եւ լցից նոքաք զաշխարհ գոյի իւրով, զի խնդրիցէ՝ թէ ո՞վ զաշխարհ գոյի իւրով, զի խնդրիցէ», Եզնիկ, իցէ աստուած, եւ ոչ գտանիցի», Եզնիկ, 246. — «Այլ Նազովրացիք իբրեւ տեսին թէ անարգէր նա զամենայն երկիրն Իսրայելացւոց գոյի իւրով», Եփր., Համար., 120. — «Կանգնեցաւ եկաց միանգամայն ամենայն աշխարհս գոյի իւրով», Բրս., Վեց., Բ, 27. — «Եւ նմա (2, իսկ տպ. նորա) այսպէս թուի, եթէ նորա է աշխարհս գոյի իւրով», անդ, Ե, 85:

52. «Ամփոփեցաւ փոքրկացաւ», 272. (տե՛ս Ազ. եւ Բիւզ., թիւ 151)³⁵:

53. Յաղապատ անդամք.

«Մեւքակերպ զԱստուած քարոզեսցուք, յաղապատ անդամք զանգեալ ի հոգոյ», 274-275. — «Արդ արարեալ զնոսա միանախան միաբանութեամբ ... յաղապատ անդամք, միատաճար Աստուածութեանն», 456:

«Տայ զոյդ զարութեան ամենայն յաղապատ անդամք», Զգաւն, ԺԳ. չիք այս բան ի տարգրին կոստանդնուպոլիսի (1824), որ այլ կայ ի Հոռովմայ տպագրին (1755), որ վրիպակաւ վրեալ է օղապատ, եւ սխալ թարգմանեալ է լատիներէն «օղով պատեալ».

³⁵ Համապատասխանում է Կորին վարդապետ, էջ 239, թիւ 105-ին՝ Բիւզ. Դ, է, 80. «Ամփոփեցաւ փոքրկացաւ եւ ի կոստանդնուպոլիսի մարմնացաւ» եւ այլն: ³⁶ ՆՉԲ, «Յողապատ. յողիւք պատեալ, որպէս զօղեալ անդամք» եւ այլն, բայց ոչ «օղով պատեալ»:

54. «Երամատել ցանկս անկարկատս», 276. «ցանկել զերամատութիւն», 440. «ցանկել զերամատեալն», 440:

«Երեմիա ասաց. Խնդրեցի ես ի ժողովրդեան իմում զայր մի՝ որ ցանկէր զցանկ, եւ կայր խրամակարկատ փոխանակ երկրի՝ զի մի՛ ապականեցից զնա, եւ ոչ գտի», Զգաւն, ԺԹ, 322 եւ 339:

55. Դեռ («այժմ»), 281.

ա. Դեռ. «Որ ի ժամու իւրում պատմեսցուք, որ դեռ վասն ծննդեանն (Քրիստոսի) են բանք ասել ձեզ», 281. — «Բայց տեսի՛ր են բանք ասեալ ձեզ զծնունդ Աստուածորդւոյն», 290:

«Ի ծովուն դեռ լուզին», Բիւզ., 24:

«Վաղ հասի՛ր (հասչի՛ր՞), ասէ, դեռ զամուսինն իմ զուր առանց փեսասու եւ յանցանաց խողխողեն», Բիւզ., Դ, ԺԴ, 118:

«Ժամ դեռ աղաւթից է (այսինքն՝ Այժմ աղաւթից ժամանակ է). թող նախ կացից յաղաւթս», Զգաւն, Դ, 76. — «Ուտել զմարդոյ մարմին՝ այս զոր դուք ընդ մեզ գործէք դեռ», Եւս., Պտմ. Եկեղ., Ե, ա, 340:

«Ժամանակս դեռ զանցանէ», Կիւր., Կոչ., Դ, 60: Դեռ, անդ, 2, 91 (այս ասէ՛ այժմս), ԺԵ, 308. (նախ ասաց՝ այժմիկ):

Բ. Այժմ դեռ. Այժմիկ դեռ. Դեռ այժմիկ. Դեռ յայսմ ժամու.

«Եւ որ այժմ դեռ մեւք ընդ քեզ խաւսի, լուր Գրիստոսի, զի մի՛ կորիցես դու», Բիւզ., Դ, ԺԵ, 119. — «Եւ այժմ դեռ ի նմին Բիւզ., Դ, ԺԵ, 119. — «Եւ այժմ դեռ ի նմին (աւազակութեան) գործ կամ», 2, Ը, 267. — «Դեռ այժմիկ (2, իսկ տպ. այժմ իսկ) զարեւեալ եւ զարեւմուտս (2, իսկ տպ. «զմուտս»), զհիւսիսի եւ զհարաւ եղեալ ի «զմուտս», զհիւսիսի եւ զհարաւ եղեալ ի «զմուտս», եւ դեռ զիջուսն ի վեր ունի ... զի դեռ այժմիկ ժամանակ է կշտամբութեան ... զի դեռ աւազակ յայսմ ժամու ոչ մարդ ընդ մարդկան ճակատեալ պատերազմին ... Արդ դեռ յայսմ ժամու՛ ժամանակս դատաստանաց է», Ե, Դ, 196:

«Բայց այժմ դեռ սուրբ են, եթէ կայցեն մնացեն նոքա ի հաւատսն», Եփր., Ա Կոր., 63. — «Զի այժմիկ դեռ թէպէտ եւ հաւածեցայք, այլ ի սպանումս ոչ էք հասեալ», նոյն, Եփր., 228:

«Ուտի եւ այժմ դեռ հայեցաւ ի դոսա Աստուած, եւ էջ փրկել զդոսա ի ձեռաց անմարմին Փարաոնի», Զենոր Գլակ, 10:

